

Üniversite Öğrencilerinin COVID-19 Salgını Sürecinde Yürütülen Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ve Görüşleri

*¹Saadet Aylin YAĞAN,

¹ORCID 0000-0001-7429-7415, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi,
saadetaaylin.yagan@gop.edu.tr

Geliş Tarihi : 24-05-2021

Kabul Tarihi : 25-06-2021

Öz

Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik tutumları ve COVID-19 salgını boyunca verilen uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinin araştırıldığı bu çalışmada karma araştırma yöntemi benimsenmiştir. Araştırma deseni, açıklayıcı sıralı desendir. Çalışmada, Orta Anadolu'da yer alan bir üniversitede öğrenim gören 272 öğrenciden veri toplanmıştır. Veri toplama araçları, 35 madde ve tek boyuttan oluşan Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği ve açık uçlu sorulardan oluşan Uzaktan Eğitime Yönelik Görüşler Formudur. Tutum ölçeği örneklemin tamamına uygulanırken görüş formu örnekleme içerisinde seçilen 17 öğrenciye uygulanmıştır. Bulgular, üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik tutum ortalamalarının düşük olduğunu ve tutumun cinsiyet, sınıf düzeyi, günlük ortalama internete giriş süresi, aile gelir durumu ve sahip olunan teknolojik cihaz sayısı değişkenlerine göre farklılaşmadığını göstermektedir. Uzaktan eğitime yönelik görüşler, uzaktan eğitimin avantajları ve dezavantajları, öğretim elemanlarının uzaktan eğitimdeki rolü ve tercih edilen eğitim modeli temaları altında incelenmiştir. Öğrencilere göre uzaktan eğitim, ekonomik yönden avantaj sağlamaktadır. Esnek olması ve teknolojiye uyumu kolaylaştırması da uzaktan eğitimin olumlu yönlerindedir. Teknik problemler ve derslerden tam olarak verim alınamaması uzaktan eğitimin dezavantajları olarak belirlenmiştir. Uzaktan eğitimde yapılan sınavların daha kolay olması avantajlı bir durum olarak belirtilirken sınavlarla ilgili etik sorunlar yaşanması dezavantaj olarak görülmektedir. Öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde öğretim elemanlarının rolüyle ilgili görüşleri genel olarak olumludur. Öğrenciler, yüz yüze, uzaktan ve hibrit eğitim modelleri arasında büyük çoğunlukla yüz yüze eğitimi tercih etmektedirler.

Anahtar kelimeler: COVID-19, Uzaktan eğitim, Uzaktan eğitime yönelik görüşler, Uzaktan eğitime yönelik tutumlar, Üniversite öğrencileri

¹ * Saadet Aylin YAĞAN, GOP Üniv., Eğitim, saadetaaylin.yagan@gop.edu.tr

Attitudes and Opinions of University Students towards Distance Education Carried out During the COVID-19 Epidemic

Abstract

The mixed research method was adopted in this study, which investigated the attitudes of university students towards distance education and their opinions on distance education during the COVID-19 epidemic. The research design is the explanatory sequential pattern. In the study, data were collected from 272 students studying at a university in Central Anatolia. Data collection tools are the Attitude towards Distance Education Scale, consisting of 35 items and one dimension, and the Opinions towards Distance Education Form, which consists of open-ended questions. While the attitude scale was applied to the whole sample, the opinion form was applied to 17 students selected from the sample. The findings show that the average of university students' attitude towards distance education is low and that the attitude does not differ according to the variables of gender, grade level, average daily internet access time, family income and the number of technological devices owned. Opinions on distance education are examined under the themes of advantages and disadvantages of distance education, the role of instructors in distance education, and the preferred education model. According to the students, distance education provides an economic advantage. The other positive aspects of distance education are that it is flexible and makes it easy to adapt to technology. The disadvantages of distance education have been identified as technical problems and inability to gain full efficiency from lessons. While it is stated as an advantageous situation that exams in distance education are easier, experiencing ethical problems related to exams is seen as a disadvantage. Students' opinions about the role of instructors in the distance education process are generally positive. Students mostly prefer face-to-face education among face-to-face, distance and hybrid education models.

Keywords: COVID-19, Distance education, Opinions towards distance education, Attitudes towards distance education, University students.

1. GİRİŞ

31 Aralık 2019'da Çin'in Wuhan kentinden başlayarak tüm dünyayı etkisi altına alan ve COVID-19 adı verilen virüs yoluyla yayılan hastalık, 11 Mart 2020'de Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization) tarafından salgın hastalık olarak ilan edilmiştir (World Health Organization, 2020). COVID-19 salgını, sağlık alanını etkilediği gibi ekonomiyi, sosyal yaşamı ve eğitimi de etkilemiştir (Can, 2020). Yükseköğretimde ve diğer öğrenim düzeylerinde ülkelerin pek çoğu öğrenime ara vermek zorunda kalmış ve küresel ölçekte öğrenci popülasyonunun yaklaşık %90'ı bu durumdan etkilenmiştir (UNESCO, 2020). Türkiye'de yükseköğretim için öncelikle 16 Mart 2020 tarihinden itibaren eğitime üç hafta süreyle ara verilmiş (Yükseköğretim Kurulu, 2020a) ancak salgın sürecinin seyri gereğince döneme

uzaktan eğitimle devam etme kararı alınmıştır (Yükseköğretim Kurulu, 2020b). Aniden ortaya çıkan bu salgınla uzaktan eğitim uygulamalarının önemi ortaya çıkmıştır (Ak, Gökdaş, Öksüz ve Torun, 2021).

Uzaktan eğitim, teknolojik uygulama ve cihazlar yardımıyla öğrenen, öğreten ve öğrenme kaynakları arasındaki mekân ve zaman sınırlamalarını ortadan kaldırarak eğitimin devamını amaçlayan disiplinler arası bir alandır (Bozkurt, 2017; Özbay, 2015). Bir başka tanımla uzaktan eğitim, "ses, canlı ya da kaydedilmiş video ve bilgisayar teknolojileri yardımıyla kampüs ya da okul dışında gerçekleştirilen eşzamanlı veya eşzamanlı olmayan öğretim yöntemidir" (Waits ve Lewis, 2003, s.1). Uzaktan eğitim, eğitimin maliyetini düşürmekte, dezavantajlı gruplara fırsat eşitliği sağlamakta ve toplumda eğitilmiş kişi sayısını arttırarak eğitimin niteliğine katkı sunmaktadır (Kandemir, 2014; Özbay, 2015). Ayrıca eğitimin yalnızca yükseköğretim kurumlarında alınan formal eğitimle sınırlı kalmaması ve yaşam boyu öğrenme fikri gün geçtikçe önem kazandığından uzaktan eğitim modeline duyulan ihtiyaç da artmaktadır (Yamamoto ve Altun, 2020).

Türkiye’de, yükseköğretim düzeyinde uzaktan eğitim çalışmaları incelendiğinde 1950’li yıllardan itibaren uzaktan eğitime yönelik denemeler yapıldığı ve teknolojik ilerlemelerle birlikte uzaktan eğitim uygulamalarının değişip geliştiği görülmektedir. 1950-1970 yılları arasında mektupla, radyo ve televizyon yoluyla uzaktan eğitim denemeleri yapılmıştır. 1980’li yıllarda Türk üniversitelerine sürekli ve açıktan öğretim hakkı verilmiş, Anadolu Üniversitesi bünyesinde Açıköğretim Fakültesi kurulmuştur. 1990’lı yıllarda Fırat Üniversitesi’nde e-posta yoluyla ardından televizyon yayınıyla uzaktan eğitim yapılmıştır. Bilkent Üniversitesi’nde bazı dersler video konferans kanalıyla ABD’den alınmaya başlamıştır. ODTÜ, internet üzerinden uzaktan eğitim uygulamalarını başlatmış, İTÜ uzaktan eğitim merkezi (UZEM) kurmuştur. 2000’li yıllar ve sonrasında üniversiteler arası iş birlikleri, konferanslar ve çalıştaylarla uzaktan eğitime ilgi artmıştır. Günümüzde her üniversite uzaktan eğitim merkezine ve derslerinin belirli bir oranını uzaktan eğitimle yürütme hakkına sahiptir (Bayam ve Aksoy, 2002; Bozkurt, 2017; Doğan Haber Ajansı, 2020; Kırık, 2014).

Uzaktan eğitim yaygınlaşması beraberinde bazı avantaj ve dezavantajları da getirmektedir. Öğrencilerin ders içeriklerine diledikleri zaman ve mekânda erişebilmeleri, kendi çalışma takvimlerini belirleyebilmeleri, çevrimiçi bilgi alışverişinde bulunabilmeleri, farklı demografik özelliklere sahip çok sayıda öğrenene ulaşma imkânı uzaktan eğitimin avantajlarından (Arat

ve Bakan, 2014; Gök, 2015). Öğrenciler arası ve öğretici ile öğrenci arası kişisel ilişkilerde sınırlılık, öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik olumsuz tutumları, iş birliği eksikliği, teknoloji maliyeti gibi durumlar da uzaktan eğitimin dezavantajlarını oluşturmaktadır (Bolliger ve İnan, 2012; Gök, 2015).

Gelecekte ortaya çıkacak yeni teknolojik uygulamaların da yardımıyla uzaktan eğitimin dezavantajlarının azaltılarak avantajlarından daha fazla yararlanılması istenmekte bunun sonucu olarak da destekleyici bir yöntem olmaktan çıkarak esas eğitim uygulaması haline alacağı düşünülmektedir (Yamamoto ve Altun, 2020). Bu bağlamda yapılan araştırmalarla uzaktan eğitimin çeşitli yönleri araştırılmakta ve bu yöntemin nasıl daha iyi hale getirilebileceği tartışılmaktadır. Örneğin, uzaktan eğitimde kuramlar, değişimler ve yeni yönelimler (Gökmen, Duman ve Horzum, 2016), uzaktan eğitim uygulamalarının incelenmesi (Arat ve Bakan, 2014; Cabı ve Ersoy, 2017), uzaktan eğitimde etkileşim ve topluluk algısı (Kaysi ve Aydemir, 2017; Yıldız, 2020), uzaktan eğitimde öğrenme stratejileri ve akademik performans (Gossenheimer, Bem, Carneiro ve Castro, 2017; Neronia, Meijsa, Gijsselaers, Kirschner ve Groota, 2019) uzaktan eğitime yönelik öğrenci görüşleri, algıları ya da tutumları (Başar, Arslan, Günsel ve Akpınar, 2019; Bayram, Peker, Aka ve Vural, 2019; Junior, Botelho, Rego, Faiad ve Ramos, 2019; Paydar ve Doğan, 2019) gibi konularda araştırmalar yürütüldüğü görülmektedir.

COVID-19 salgını süreci içinde uzaktan eğitime yönelik çalışmalar da yoğunlaşmıştır (Karakuş, Ucuzsatar, Karacaoğlu, Esendemir ve Bayraktar, 2020; Keskin ve Kaya, 2020; Kürtüncü ve Kurt, 2020; Sezgin ve Fırat, 2020). Bu araştırmalarda da uzaktan eğitimin farklı özellikleri tartışılmıştır. Örneğin, Keskin ve Kaya (2020), COVID-19 salgını süresince verilen uzaktan eğitimin üniversite öğrencilerinin bilgi düzeylerine, genel kültürlerine ve mesleki uygulama becerilerine katkısını araştırmıştır. Kürtüncü ve Kurt (2020) hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitimde yaşadıkları sorunları incelemiştir. Karakuş, Ucuzsatar, Karacaoğlu, Esendemir ve Bayraktar (2020), Türkçe öğretmeni adaylarının uzaktan eğitime yönelik görüşlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Sezgin ve Fırat (2020), COVID-19 salgını boyunca verilen uzaktan eğitimdeki dijital uçurum tehlikesine dikkat çekmişlerdir.

Alanyazında yer alan araştırmaların sonucunda uzaktan eğitimin başarılı olabilmesi için öğrencilerin uzaktan eğitime karşı tutumlarıyla bu eğitime yönelik görüşlerinin önemli olduğu

görülmektedir. Bu sebeple bu araştırmada, öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik tutumları ve COVID-19 salgını süresince uygulanan uzaktan eğitimle ilgili görüşleri araştırılmıştır.

1.1.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik tutumlarını ve COVID-19 salgını süresince uygulanan uzaktan eğitimle ilgili görüşlerini belirlemektir. Uzaktan eğitimin, öğrenci görüşleri üzerinden değerlendirilerek zayıf ve güçlü yönlerinin saptanması açısından araştırmanın alanyazına katkı sunacağı düşünülmektedir. Araştırmanın temel amacına bağlı olarak bu çalışmada üç alt probleme yanıt aranmıştır. Bunlar:

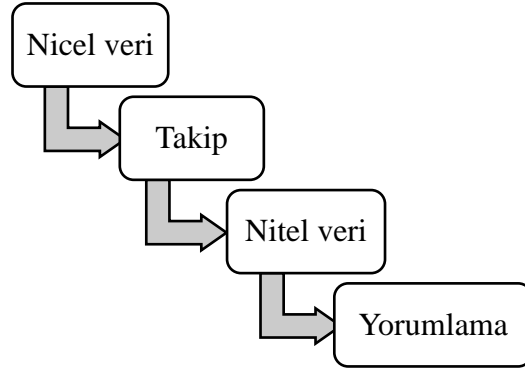
1. Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik tutumları nasıldır?
2. Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik tutumları aşağıdaki demografik değişkenlere göre farklılaşmakta mıdır?
  - a. Cinsiyet
  - b. Sınıf düzeyi
  - c. Aile gelir düzeyi
  - d. Günlük ortalama internette geçirilen süre
  - e. Sahip olunan teknolojik cihaz sayısı
3. Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim olgusuna yönelik görüşleri nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1.Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Karma araştırma yöntemi, nitel ve nicel verilerin bir arada toplandığı, iki veri türünün de analiz edilerek birleştirildiği bir yöntemdir (Creswell, 2014). Araştırma deseni açıklayıcı sıralı desendir. Bu desende iki aşamalı bir yol izlenir. Öncelikle nicel veriler toplanır ve analiz edilir ardından bu verileri daha detaylı açıklayabilmek için nitel veriler toplanarak analizleri yapılır ve sonuçlar birleştirilir (Creswell, 2014). Bu araştırmanın nicel kısmında öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik tutumları bir ölçek yardımıyla ölçülmüş ve tutumların araştırma problemlerinde belirlenen demografik

değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırmanın nitel kısmında ise katılımcıların uzaktan eğitime yönelik görüşleri açık uçlu sorulara verdikleri cevaplar üzerinden değerlendirilmiştir. Araştırma deseni Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. Açıklayıcı Sıralı Karma Araştırma Deseni

2.2.Örnekleme

Araştırmanın evrenini Orta Anadolu’da bir üniversitede öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Örnekleme, kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. "Bu örnekleme yöntemi araştırmaya hız ve pratiklik kazandırır. Çünkü bu yöntemde araştırmacı, yakın olan ve erişilmesi kolay olan bir durumu seçer" (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 123). Bu araştırmada da örnekleme oluşturulurken farklı bölümlerde görev yapan öğretim elemanlarına ölçme araçları gönderilmiş ve öğrencilerle paylaşımları istenmiştir. Ölçme aracını gönüllü olarak dolduran 272 öğrenci örnekleme oluşturmuştur. Örnekleme ait demografik veriler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Örnekleme Ait Demografik Veriler

Değişken	Değişken düzeyleri	f	%
Cinsiyet	Kadın	176	64.7
	Erkek	96	35.3
	Toplam	272	100
Sınıf düzeyi	1. sınıf	140	51.5
	2. sınıf	132	48.5
	Toplam	272	100
Aile gelir düzeyi	0-2000 ₺	104	38.2
	2001-4000 ₺	114	41.9
	4001-6000 ₺	40	14.7
	6001 ₺ ve üzeri	14	5.1
	Toplam	272	100
Ortalama olarak internette günlük geçirilen süre	1 saatten az	14	5.1
	1-2 saat arası	33	12.1
	2-3 saat arası	60	22.1
	3-4 saat arası	48	17.6
	4-5 saat arası	50	18.4
	5 saatten fazla	67	24.6
	Toplam	272	100
Sahip olunan teknolojik cihazlar	Masaüstü bilgisayar (MB)	1	.4
	MB + dizüstü bilgisayar (DB)	1	.4
	MB + DB + tablet + akıllı telefon	7	2.6
	MB + DB + akıllı telefon	6	2.2
	MB + tablet + akıllı telefon	10	3.7
	MB + akıllı telefon	21	7.7
	DB	8	2.9
	DB + tablet + akıllı telefon	10	3.7
	DB + akıllı telefon	60	22.1
	Tablet	2	.7
	Tablet + akıllı telefon	12	4.4
	Akıllı telefon	134	49.3
	Total	272	100
Sahip olunan teknolojik cihazlar	Masaüstü bilgisayar	46	16.9
	Dizüstü bilgisayar	92	33.8
	Tablet	41	15.0
	Akıllı telefon	260	95.5

Tablo 1’de görüleceği üzere katılımcı öğrencilerin yaklaşık %65’i ($f = 176$) kadın, %35’i ($f = 96$) erkektir. Birinci sınıfa devam eden öğrenciler örneklemin yaklaşık %52’sini ($f = 140$), ikinci sınıfa devam eden öğrenciler ise %48’ini ($f = 132$) oluşturmaktadır. Örneklemin çoğunun ($f = 114$, %42) aile gelir düzeyi 2001-4000 ₺ arasındadır. Katılımcıların yarıdan fazlası ($f = 165$, %61) internette günlük ortalama üç saatten fazla zaman geçirmektedir. Katılımcıların neredeyse tamamı ($f = 260$, %96) akıllı telefona sahipken yaklaşık yarısı ($f = 127$, %47) birden fazla teknolojik cihaza sahiptir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın nicel kısmında veri toplama aracı olarak Kışla (2016) tarafından geliştirilen "Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçek, 5'li likert tipi (1: Hiç katılmıyorum, 5: Tamamen katılıyorum) derecelendirmeye sahip 35 madde ve tek boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte yer alan 16 madde ters kodlanmıştır. Ölçeğin, Cronbach alfa iç tutarlık güvenilirliği geliştirildiği örnekleme .89, bu çalışmada ise .93 olarak hesaplanmıştır. Geliştirildiği örneklem üzerinde yapılan geçerlik analizleriyle ölçeğin geçerli olduğu sonucuna varılmıştır. Ölçekten alınan yüksek puanlar uzaktan eğitime yönelik olumlu tutuma işaret etmektedir.

Araştırmanın nitel kısmında ise öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan ve açık uçlu sorulardan oluşan "Uzaktan Eğitime Yönelik Görüşler Formu" kullanılmıştır. Bu formda öğrencilere beş açık uçlu soru sorulmuştur. Sorular hazırlanırken uzaktan eğitim sürecinin güçlü ve zayıf yönlerini vurgulamak amaçlanmıştır. Sorularda; uzaktan eğitimin avantajları, uzaktan eğitimin dezavantajları, öğrencilerin teknolojik okuryazarlık düzeyleri, uzaktan eğitimde öğretim elemanlarının rolü ve salgın sonrası öğrencilerin yüz yüze, uzaktan ya da hibrit eğitim yöntemlerinden hangisini, neden tercih ettikleri sorulmuştur.

2.4. Verilerin Toplanması

Tutum ölçeği, çevrim içi veri toplama uygulamalarından biri kullanılarak hazırlanmış ve ilgili link öğretim elemanlarından da yardım alınarak toplu mesajlaşma uygulamaları yoluyla öğrencilerle paylaşılmıştır. Ölçek, gönüllü öğrenciler tarafından doldurulmuştur. Görüş formu ise ölçeği dolduran öğrenciler arasından seçilen 20 öğrenciye gönderilmiş 17 öğrenci dönüş yapmıştır (dönüş oranı %85). Görüş formu da ölçek gibi çevrimiçi olarak toplanmıştır. Veri toplama işlemi Ocak 2021'de gerçekleştirilmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırmanın birinci alt problemini cevaplandırabilmek yani öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik tutumlarını belirleyebilmek ve örnekleme tanımlamak için sıklık, yüzde, ortalama ve

standart sapma betimsel istatistiklerinden yararlanılmıştır. İkinci alt problem olan uzaktan eğitime yönelik tutumların demografik değişkenlere göre değişip değişmediğini belirlemek için öncelikle uzaktan eğitime yönelik tutum ortalamalarının dağılımı incelenmiştir. Normal dağılım varsayımı karşılandığı için (çarpıklık = .506, basıklık= .162) ikili karşılaştırmalarda *t* test ve çoklu karşılaştırmalarda ANOVA kullanılmıştır. Üçüncü alt problemi cevaplandırabilmek için elde edilen nitel verilerin analizinde ise betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analizde "elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Bu analizde bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir" (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 239). Bu araştırmada görüş formundan edinilen veriler, formda yer alan sorular temaları oluşturacak şekilde öğrenci görüşlerinden doğrudan alıntılarla desteklenerek betimlenmiş ve yorumlanmıştır. Öğrenci görüşleri aktarılırken öğrencilere K1-K17 arası kodlar verilmiştir.

2.6. Geçerlik ve Güvenirlik

Geçerlik ve güvenirlilik çalışmaları Guba ve Lincoln (1982), Miles ve Huberman (1994) ve Yıldırım ve Şimşek'te (2016) belirtilen ilkeler doğrultusunda açıklanmıştır. Buna göre araştırmada inanılabilirliği sağlamak için farklı veri toplama ve veri analizi stratejileri kullanılmıştır. Nitel ve nicel veriler bir arada değerlendirilmiştir. Nicel verilerin toplandığı ölçme aracının iç güvenirliliği yüksektir (Cronbach alfa = .93). Geliştirildiği örneklem üzerinde yapılan çalışmalar sonucunda geçerli olduğu belirlenmiştir. Nitel ve nicel veri türleri birbirini desteklemektedir. Bulgular, kendi içinde ve birbirleriyle tutarlıdır ve anlamlı bir bütün oluşturmaktadır. Görüş formundan elde edilen veriler için beş katılımcıdan katılımcı teyidi alınmıştır. Araştırmada aktarılabilirliği sağlamak için araştırmanın örnekleme ve araştırmada izlenen tüm adımlar açık bir şekilde sunulmuştur. Araştırmanın güvenirlilik ve onaylanabilirliğini sağlamak için ise verilerin analizleri ve sonuçlara nasıl ulaşıldığı açıklanmıştır. Katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılara yer verilerek yorumlar desteklenmiştir. Farklı görüş ve alternatiflere yer verilmiş, farklılıklar yorumlanmıştır. Araştırmanın problemleri detaylı şekilde sunulmuş ve bulgular araştırma problemlerine uygun olarak biçimlendirilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Üniversite Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime Yönelik Tutumları

Araştırmanın bu bölümünde üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik tutumları incelenmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Uzaktan Eğitime Yönelik Tutumlar

Ölçek maddeleri	<i>M</i>	<i>SD</i>
1. Uzaktan eğitim almak istiyorum.	2.59	1.54
2. Uzaktan eğitim kişinin öğrenme kapasitesini geliştiriyor.	2.24	1.37
*3. Çoğu ders uzaktan eğitim ile yapılamaz.	2.00	1.37
4. Uzaktan eğitim öğrenmeyi kolaylaştırıyor.	2.19	1.34
5. Uzaktan eğitim merakımı uyandırıyor.	2.20	1.34
*6. Uzaktan eğitim alırken iyi bir arkadaş çevresi kurabileceğimi düşünmüyorum.	2.43	1.54
*7. Uzaktan eğitim insanları tembelleştiriyor.	2.11	1.47
*8. Uzaktan eğitim ülkemiz için lüks olduğunu düşünüyorum.	3.63	1.34
9. Uzaktan eğitim eğitimin kalitesini artırıyor.	1.97	1.17
*10. Uzaktan eğitimin benim için uygun olacağını düşünmüyorum.	2.50	1.58
11. Uzaktan eğitimde kullanılan yazılı materyalleri içerik açısından kaliteli olduğunu düşünüyorum.	3.06	1.29
*12. Uzaktan eğitimin sonunda alacağım diplomanın geçerli olduğuna inanmıyorum.	2.85	1.45
*13. Uzaktan eğitim mezunlarının iş bulma olasılıkları düşüktür.	2.66	1.47
14. Uzaktan eğitimin en az klasik eğitim kadar saygındır.	2.64	1.28
15. Uzaktan eğitimde kullanılan araç ve gereçlerin yeterli olduğunu düşünüyorum.	2.66	1.33
16. Uzaktan eğitime ilgi duyuyorum.	2.40	1.36
*17. Uzaktan eğitim veren kurumların değerlendirme yöntemleri uygun değildir.	2.96	1.27
18. Ülkemizde yürütülen açık öğretimin yeterli olduğunu düşünüyorum.	2.90	1.30
19. Uzaktan eğitim ile aldığım derslere daha iyi motive oluyorum.	2.32	1.30
*20. Türkiye'deki uzaktan eğitim programlarına güvenmiyorum.	3.16	1.39
*21. Uzaktan eğitimde görev alanların bilgi ve beceri açısından yetersiz olduğunu düşünüyorum.	3.47	1.45
22. Uzaktan eğitim yaratıcılığımı olumlu yönde etkiliyor.	2.27	1.27
23. Uzaktan eğitim yapısı itibariyle verimliliği artırıyor.	2.33	1.28
*24. Uzaktan eğitimde sürekli yüz yüze etkileşimin olmaması beni rahatsız ediyor.	2.68	1.53
25. Uzaktan eğitimin geleceğin eğitim biçimi olacağını düşünüyorum.	2.73	1.42
26. Uzaktan eğitimde kullanılan materyallerin çeşitliliği dikkatimi çekiyor.	2.44	1.27
*27. Uzaktan eğitim ile verilen eğitim yararlı değildir.	2.75	1.44
28. Üniversitelerde bazı derslerin uzaktan eğitim ile verilmesini uygun görüyorum.	3.00	1.46
29. Uzaktan eğitim ile daha iyi öğreniyorum.	2.18	1.35
*30. Uzaktan eğitimde öğretim elemanları ile öğrenciler arasında iletişim kopukluğu yaşıyor.	2.43	1.41
*31. Uzaktan eğitim öğrenci başarısını azaltıyor.	2.36	1.39
*32. Uzaktan eğitim ile alınan diploma ödenen ücretlere değmiyor.	2.81	1.41
33. Uzaktan eğitimin önemi gün geçtikçe artıyor.	3.07	1.46
34. Uzaktan eğitim dikkatimi çekiyor.	2.38	1.36
*35. Uzaktan eğitimin sosyalleşmeyi sınırlayacağına inanıyorum.	2.26	1.39
Ortalama	2.59	.77

* İşareti bulunan maddeler analiz sırasında ters kodlanmıştır. Yorumlar yapılırken ters kodlama göz önüne alınmıştır.

Tablo 2’de görüleceği üzere üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik tutumları düşük düzeydedir ($M=2.59$, $SD=.77$). Ölçekte yer alan maddeler incelendiğinde öğrencilerin uzaktan eğitimin ülkemizde lüks olmadığına ve uzaktan eğitimde görev alanların yeterli bilgi ve beceriye sahip olduklarına dair inançları diğer maddelere nazaran yüksek ortalamaya sahiptir ($M=3.63$, $SD=1.34$; $M=3.47$, $SD=1.45$). En düşük ortalama uzaktan eğitimin, eğitimin kalitesini arttırdığına yönelik maddeye aittir ($M=1.97$, $SD=1.17$). Ayrıca öğrenciler genel olarak çoğu dersin uzaktan eğitimle yapılamayacağı ve uzaktan eğitimin insanları tembelleştirdiği fikrine sahiptir ($M=2.00$, $SD=1.37$; $M=2.11$, $SD=1.47$).

3.2. Üniversite Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime Yönelik Tutumlarının Demografik Değişkenlere göre İncelenmesi

Tablo 3’te üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik tutumlarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve günlük ortalama internete giriş süresi değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak üzere yapılan bağımsız örneklemeler t testlerinin sonuçları sunulmuştur.

Tablo 3. Cinsiyet, Sınıf Düzeyi ve İnternete Giriş Süresi Değişkenlerine Göre t Test Sonuçları

	Cinsiyet				$t(270)$	p
	Kadın		Erkek			
	M	SD	M	SD		
	2.64	.80	2.49	.69	1.551	.122
Uzaktan eğitime yönelik tutum	Sınıf düzeyi					
	1.sınıf		2.sınıf			
	M	SD	M	SD		
	2.63	.80	2.55	.73	.856	.393
	Günlük internete giriş süresi					
	3 saat ya da daha az		3 saatten çok			
	M	SD	M	SD		
	2.58	.80	2.59	.75	-.079	.937

Tablo 3’te görüleceği üzere öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik tutumları cinsiyet, sınıf düzeyi ve internete giriş süresi değişkenlerine göre farklılaşmamaktadır. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere nazaran ortalamaları yüksek olsa da ($MD = 2.64$, $SD = .80$; $MD = 2.49$, $SD = .69$) bu fark anlamlı değildir, $t(270) = 1.551$, $p = .122$. Örneklemdeki birinci sınıfa devam eden öğrenciler yükseköğretime başladıklarından itibaren uzaktan eğitim almışlardır. İkinci sınıfa devam eden öğrenciler ise ilk senelerinde birinci dönemi ve ikinci dönemin yarısını yüz yüze eğitim olarak tamamlamışlar, COVID-19 salgınıyla birlikte uzaktan eğitime geçmişlerdir. İki gruptan birinci sınıfların uzaktan eğitime yönelik tutum ortalamaları daha yüksek olmakla

birlikte ($MD = 2.63, SD = .80; MD = 2.55, SD = .73$) fark istatistiksel olarak anlamlı değildir, $t(270) = .856, p = .393$. Günlük ortalama internete giriş süresi üç saatten az ve üç saatten fazla olan öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik tutum ortalamaları birbirine çok yakındır ($MD = 2.58, SD = .80; MD = 2.59, SD = .75$) ve arada anlamlı fark yoktur, $t(270) = -.079, p = .937$.

Tablo 4’te üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik tutumlarının aile gelir durumu ve sahip olunan teknolojik cihaz sayısı değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak üzere yapılan tek yönlü ANOVA testlerinin sonuçları sunulmuştur.

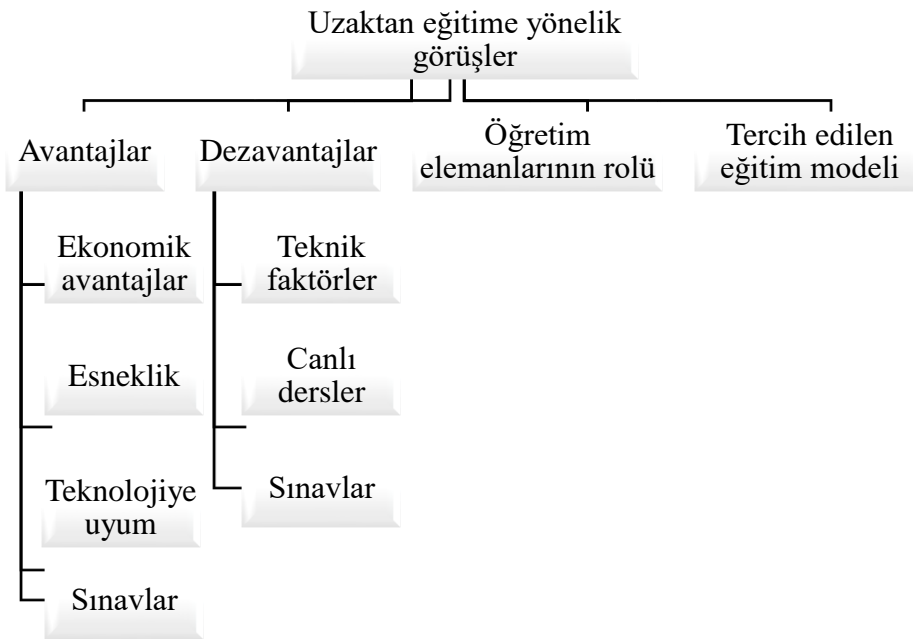
Tablo 4. Gelir Düzeyi ve Sahip Olunan Teknolojik Cihazlar Değişkenlerine Göre ANOVA Sonuçları

		Aile gelir durumu						$F(2, 269)$	p
		0-2000 ₺		2001-4000 ₺		4001 ₺ +			
		M	SD	M	SD	M	SD		
Uzaktan eğitime yönelik tutum		2.53	.71	2.79	.84	2.46	.69	2.334	.099
		Sahip olunan teknolojik cihaz sayısı							
		Tek cihaz		İki cihaz		Üç-dört cihaz			
		M	SD	M	SD	M	SD		
		2.62	.75	2.57	.74	2.52	.93	.289	.749

Tablo 4’te görüleceği üzere öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik tutumları aile gelir durumu ve sahip olunan teknolojik cihaz sayısı değişkenlerine göre farklılaşmamaktadır. Aile gelir durumu değişkeni açısından 2001-4000 ₺ gelire sahip öğrencilerin tutum ortalamaları en yüksek 4001 ₺ ve üzeri geliri olan öğrencilerin tutum ortalamaları ise en düşüktür ($MD = 2.79, SD = .84; MD = 2.46, SD = .69$). Ölçüm yapılan üç grup arasında anlamlı fark bulunamamıştır, $F(2, 269) = 2.334, p = .099$. Sahip olunan teknolojik cihazlar açısından ise en yüksek tutum ortalaması tek cihaza sahip olanlarda en düşük tutum ortalaması ise üç ya da dört cihaza sahip olanlara aittir ($MD = 2.62, SD = .75; MD = 2.52, SD = .93$). Üç grup arasındaki fark anlamlı değildir, $F(2, 269) = .289, p = .749$.

3.3. Üniversite Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime Yönelik Görüşleri

Araştırma kapsamında üniversite öğrencilerinin görüşmeler sırasında uzaktan eğitime yönelik verdikleri cevaplar incelenmiş ve katılımcı görüşleri “uzaktan eğitimin avantajları, uzaktan eğitimin dezavantajları, uzaktan eğitimde öğretim elemanlarının rolü ve tercih edilen eğitim modelleri” olmak üzere dört tema halinde değerlendirilmiştir. Uzaktan eğitimin avantajları ve dezavantajları kendi içlerinde alt temalara ayrılmıştır (Şekil 2).

Şekil 2. Uzaktan Eğitime Yönelik Öğrenci Görüşleri

3.3.1. Uzaktan Eğitimin Avantajları

Üniversite öğrencilerinin görüşlerine göre uzaktan eğitimin avantajları; ekonomik avantajlar, teknolojiye uyum, esneklik ve sınavlar olmak üzere dört alt temada değerlendirilmiştir. Sınavlar temasıyla ilgili olarak hem avantajlı hem de dezavantajlı durumlar belirtildiği için bu tema son olarak incelenmiştir. Her bir alt temaya ilişkin analizler ve öğrenci görüşlerinden örnekler aşağıda sunulmuştur.

3.3.1.1. Ekonomik avantajlar

Bu çalışmada görüş bildiren öğrencilerin %71'i ($f = 12$) uzaktan eğitimi ekonomik bakımdan avantajlı bulmaktadır. Demografik özellikler incelendiğinde öğrencilerin yaklaşık %80'i 4000 liranın altında gelir düzeyi bildirmiştir. Bu sebeple öğrencilerin başka bir şehirde üniversite okumaları masraflı görülmektedir. Öğrenciler bu durumu *başka bir şehirde okumak masraflı oluyor (K4)*, *örgün eğitimde dışarıda eğitim görüldüğünden para, gider ihtiyaçları oluyordu, zorlanılıyordu (K6)* şeklinde belirtmişlerdir. Uzaktan eğitimle birlikte azalan masraflar arasında barınma, beslenme, ulaşım, harçlık ve kırtasiye giderleri belirtilmiştir.

Ekonomik olarak bir başka avantaj, öğrencilerin hem çalışıp hem öğrenimlerine devam edebilmeleri olmuştur. Uzaktan eğitim öğrencilere istedikleri zaman ders kayıtlarını izleme ve dokümanları inceleme fırsatı sunmaktadır. Böylece çalışmak durumunda kalan öğrenciler iş saatleri dışındaki zamanlarda öğrenimleriyle ilgili çalışmalar yapabilmektedirler. Öğrenciler

konuyla ilgili görüşlerini şöyle aktarmışlardır: *Uzaktan eğitim hayatımı sürdürmem ve iş hayatımı geri planda bırakmamam adına avantajlar sağladı (K9). Uzaktan eğitim hem çalışıp hem eğitime katılanlar için büyük avantaj sağlamıştır (K11). İstedığımız zaman derse girebilmemiz çalışan öğrencilerin eğitimine devam edebilmesini sağlamıştır (K12).*

3.3.1.2. Teknolojiye uyum

Görüşleri alınan 17 öğrenciden %11,7'si ($f = 2$) teknoloji kullanımı konusunda kendilerini başarılı bulmamakta %47'si ($f=8$) işlerini halledebilecek kadar (orta düzeyde) teknolojiye hâkim olduklarını belirtmektedir. %41,2'lik ($f = 7$) bir grup ise teknoloji konusunda kendilerini oldukça başarılı bulmaktadır. Teknoloji konusunda başarılı olmadığını belirten öğrenci sayısı az olmakla birlikte bu öğrenciler uzaktan eğitim ödevlerini hazırlama ve paylaşmada sıkıntılar yaşayabilmektedir. Bir öğrenci bu sıkıntıyı şöyle açıklamıştır: *Teknoloji kullanımında hiç iyi değilim. Ödevleri hazırlayıp gönderirken bile bazen yardım almak zorunda kalıyordum (K15).* Öte yandan uzaktan eğitim boyunca teknoloji kullanımı zorunlu olduğundan bu alandaki becerilerinin geliştiğini belirten öğrenciler de vardır. *Uzaktan eğitimde teknolojik araçları daha iyi öğrendik (K5). Uzaktan eğitim sırasında işimizi halledebilecek teknoloji bilgisine sahip olduk (K14).*

3.3.1.3. Esneklik

Görüşleri alınan öğrencilerin yaklaşık %59'u ($f = 10$) uzaktan eğitimin çeşitli açılardan esneklik sunmasını avantaj olarak değerlendirmektedir. Ders saatlerinde esneklik bunlardan en önemlisidir. Öğrenciler ders saatleri konusunda yüz yüze eğitimde olduğu gibi sınırlı değildir. Canlı dersler sisteme kaydedilmekte ve derse katılamayan öğrenciler uygun zamanda ve istedikleri kadar tekrar ederek ders kayıtlarını izleyebilmektedir. Öğrencilerin ders saatlerinde esneklik ile ilgili görüşlerinden bazı örnekler şöyle sıralanabilir: *Getirdiği esneklikle eğitim alırken başka bir şeyle uğraşmak bağlamında avantajlara sahip (K3). Ders saatinde önemli bir işim olduğunda konulardan geri kalmak yerine akşam üzeri kaydedilen videoları izleyip kaldığım yerden devam ediyorum (K8). Yüz yüze eğitimde derslerin baştan sona tam*

anlamıyla tekrarı olmazken uzaktan eğitimde öğrenciler istediği zaman detaylı şekilde ders tekrarı yapabiliyor (K17).

Öğrencilere göre uzaktan eğitimin esneklik sağladığı bir diğer durum zaman tasarrufudur. Uzaktan eğitimle birlikte daha fazla boş vakte sahip olduğunu düşünen öğrenciler bu zamanı kişisel ve akademik gelişim etkinlikleriyle değerlendirdiklerini belirtmişlerdir. *Farklı aktiviteler edindik. İnternet üzerinden birçok etkinliklere katılma şansımız oldu. Kendimize biraz daha vakit ayırabilme şansımız oldu. Bunun yanı sıra farklı dil ve müzik aletleri öğrenmeye yöneldik (K11). Uzaktan eğitim olmasıyla birlikte bireyler okudukları bölüm yanında farklı bölümlere de başvurular. Yani zamandan tasarruf ederek çift meslek sahibi veya alanlarında yükselme imkânına sahip oldular. Öğrenciler okulla birlikte farklı alanlara da yönelebildi. Örneğin, şehir dışında okuduğum için önceden gittiğim kursa gidemiyordum. Memleketimde olmam sebebi ile gidebildim (K14).*

Uzaktan eğitim mekân konusunda da esneklik sağlayan bir uygulamadır. Bu özelliği sayesinde öğrencilerin üniversitelerin bulunduğu şehirlerde yaşama zorunluluğu ortadan kalkmaktadır. Katılımcılar bu durumu aileleriyle daha fazla vakit geçirmek adına bir avantaj olarak görmektedir. Öğrenci görüşlerinden bazıları şunlardır: *Bence uzaktan eğitim olunca insan ailesi ile daha çok zaman harcayabiliyor. Yüz yüze okumaktansa online olacak eğitim insanların aile hasretini sona erdiriyor (K6). Uzaktan eğitimde benim için avantaj olan durum biz evde 6 kişi yaşıyoruz ve büyüklerimiz ile yaşadığımız için onların işlerini ev işi falan hep ben ilgilendim. Ailemle hep birlikte oldum (K10). Uzakta okuyanlar için, ailesinden uzak olmak istemeyenler için avantajlıdır (K12).*

3.3.2. Uzaktan Eğitimin Dezavantajları

Üniversite öğrencilerinin görüşlerine göre uzaktan eğitimin dezavantajları; teknik faktörler, canlı dersler ve sınavlar olmak üzere üç alt temada değerlendirilmiştir. Her bir alt temaya ilişkin analizler ve öğrenci görüşlerinden örnekler aşağıda sunulmuştur.

3.3.2.1. Teknik faktörler

Görüşleri alınan öğrencilerin tamamı uzaktan eğitimin en önemli dezavantajlarından birinin teknik sorunlar olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle internetin bazı yerleşim bölgelerinde çekmemesi derslere katılımı engellemektedir. Bu durumu öğrenciler şöyle açıklamışlardır: *Türkiye'nin her yerinde şebeke çekmiyor. Bağlantı sorunları yaşıyor (K6). Köy bölgelerinde internet sıkıntısı oluyor (K1)*. Canlı ders sisteminde yaşanan teknik sorunlar da öğrenciler açısından problemdir. Ders esnasında ses ve görüntüde yaşanan sorunlar ve sistemin öğrencileri dersten atması canlı derslerin verimini düşürmektedir. Öğrencilerin konuyla ilgili görüşleri şunlardır: *Sistemin sürekli ders esnasında atması, derse girememe, paylaşılan ekranın görülmemesi, ses ve görüntü aksamaları sorun oluşturmakta (K2). Ders esnasında sistemin bizi dersten atması, bazen seslerin kesilmesi, internet sıkıntısı yaşamamız vb. birçok teknik sorunla karşılaşmaktayız (K16). Sistemin kapasite düşüklüğü nedeniyle çoklu katılımların aynı anda sağlanamaması problemdir. Örneğin; A bölümü 60 kişilik bir sınıf. İlk 30 kişiden sonrası derse ilk ders saatinin sonuna doğru katılabiliyor. Aynı zamanda katılan kişilerin ekran paylaşımını görememeleri ve sesin gelmemesi de sorun (K9)*. Derslerin yoğun olduğu zamanlarda sürekli ekrana bakmak da değinilen bir diğer problemdir. *Genellikle günün yarısından fazlasında ekrana bakmak zorunda kalıyoruz (K1)*.

3.3.2.2. Canlı dersler

Öğrencilerin çoğunluğu %71 ($f = 12$) yüz yüze eğitimde aldıkları verimi canlı derslerden alamadıklarını belirtmişlerdir. Görüşler arasında canlı derslerin etkili bulunan herhangi bir yönüne değinilmemiştir. Konsantrasyon eksikliği ve öz disiplini sağlayamama bu düşüncenin nedenlerinden biridir. Öğrenciler canlı ders sırasında sınıf ortamında bulunmadıkları için ciddiyeti sağlamakta zorlandıklarını şöyle dile getirmişlerdir: *Sınıf ortamındaki disiplin ev ortamında olmuyor. Biraz daha sanki bir video izlemiş rahatlığı derse olan ilgiyi kırıyor. Ev ortamında çok fazla dikkat dağınıklığı yaratacak obje var. Ders esnasında tam olarak bir konsantre söz konusu olamıyor. En basitinden ders esnasında telefona gelen bir bildirim dersten çıkıp bildirim bakmaya yeterli oluyor (K3). YouTube'dan herhangi bir video izliyormuş hissi oluşuyor (K4)*.

Öğrencilere göre bir diğer önemli sorun, uygulamalı derslerin uzaktan eğitimle yürütülememesidir. Öğrenciler uygulamalı dersler yoluyla alanlarıyla ilgili teknik konularda tecrübe edindiklerini düşünmektedirler. Bu tecrübeyi kazanamamış olmak mesleki yeterlikleri hakkında endişe duymalarına sebep olmaktadır. Bu durum öğrencilerce şöyle dile getirilmiştir: *Bazı uygulamalı konular ve benzeri derslerde tam olarak bir öğrenme söz konusu olmuyor (K3). Şu an uygulamalı derslerimizin hiçbirini gerçekleştirmediğimiz için ne kadar teknik bilgi bilirsek bilelim uygulamadığımız sürece görevimizi başarıyla yerine getiremeyeceğiz ve bu durum gelecekteki iş hayatımızı olumsuz yönde etkilemekte (K9) Uygulamalı dersler verilmediği için bazı dersler verimsiz geçti (K14). Bazı derslerin uygulama gerektirmesinden dolayı pratik açısından eksik kalmamız problem (K8).*

Öğrencilerin üzerinde durdukları bir başka konu, canlı dersler sırasında kullanılan yöntem ve tekniklerin sınırlı olması, aktif katılım ve etkili iletişimin sağlanamaması, temel bilgilerin verilip detaya girilememesi gibi öğretme ve öğrenme sürecine yönelik problemlerdir. Öğrencilerin görüşlerinden sanal ortamda iletişim yerine kişisel iletişimi tercih ettikleri, uzaktan eğitim sistemindeki derslerde kendilerini istedikleri ölçüde ifade edemedikleri ve öğretimi tek düze buldukları sonuçları çıkarılabilir. Öğretme ve öğrenme sürecine ilişkin öğrenci görüşleri şunlardır: *Hiçbir online eğitim yüz yüzenin yerini tutamaz bana göre. Yüz yüze eğitim olmuş olsaydı belki de gruplar halinde ders anlatıp daha kalıcı hale getirebilirdik (K5). Göz teması olmadığı için kimin dersi dinleyip dinlemediği belli olmuyor. Aktif katılım sağlanamıyor (K4). Canlı dersler tabii ki yüz yüze olan ders gibi olamaz. Bir göz teması, jest ve mimiklerinden kavrayacağımız nokta atışları yakalamak veya etkili bir iletişim olmuyor (K9). Canlı dersleri aktif dinleyip derse katılım sağlasak da bazen anlaması zor konularda sonra tekrar dersi dinleriz deyip kendimizi kandırıp geçiştiriyoruz (K10).*

3.3.2.3. Sınavlar

Uzaktan eğitimde yapılan sınavlar ödev, proje, ya da çevrimiçi sınav şeklinde gerçekleştirilebilmektedir. Öğrenciler sınavlarla ilgili hem avantajlı hem de dezavantajlı durumlar olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin %29'u ($f = 5$) yüz yüze eğitime kıyasla sınavların daha kolay olduğunu düşünmektedir. Bu öğrenciler, notlarının yüksek olmasını avantaj olarak görmektedir. Öğrenciler bu görüşlerini şöyle yansıtmışlardır: *Uzaktan eğitim sınavlardan yüksek puan almak açısından avantaj (K8). Şöyle bir şey var. Uzaktan eğitim*

olduğu için sınavlar daha basit ve kolay yapılıyor. Bizlere zorluk olmasın diye. Yüz yüze eğitimde ise daha zor olacağını düşünüyorum. O yüzden de avantaj oluyor (K10). Uzaktan eğitimin sağladığı tek bir avantaj var o da notların yüksek tutulmasıydı. Yoksa öğrenciye başka hiçbir avantaj sağlamadı (K15).

Öte yandan öğrencilerin %59'u ($f = 10$) sınavlarla ilgili olumsuz görüş bildirmiştir. Buna göre uzaktan eğitim süresince yapılan çevrim içi sınavlarda ya da verilen ödevlerde en büyük sorun etikten uzak davranışlardır. Öğrenciler, sınavların başkalarından yardım alınarak yapıldığını düşünmektedir. Böyle durumlarda gerçek başarı ölçülemediği için değerlendirme konusunda da sıkıntılar olabilmektedir. Ayrıca dersleri takip edemeyen ya da sistemle ilgili sıkıntılar yaşayan öğrenciler de sınavlarda zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. *Sınavlarda sorulara verilen cevaplar tam olarak öğrencinin verdiği cevaplar olmuyor. İnternet cevapları. Hatta başkaları tarafından sınava giren bile var. Bu da sağlıklı değil (K3). Çalışmadan başkalarından destek alarak sınavlara girilebilir. Bu da gerçek başarıyı yansıtmaz (K4). Öğrencilerin çalışıp çalışmadığı, derslere giriş çıkışları kontrol edilmeden ödev sistemi ile haksız yere yüksek not almaları sağlandı (K14). Derslere aktif katılan birisi güzel notlar alabilir ama takip konusunda eksikliği olan bireyler sınavlarda sıkıntı çekiyor (K1).*

3.3.3. Öğretim Elemanlarının Uzaktan Eğitimdeki Rolü

Görüş bildiren öğrencilerin %76'sı ($f = 13$) öğretim elemanlarıyla ilgili olumlu görüşe sahiptir. Öğretim elemanlarının şartlar elverdiği ölçüde derslerde ve ders dışında öğrencilere yardımcı oldukları belirtilmiştir. Ders anlatımlarında günlük hayattan örneklerle konular somut hale getirilmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin geliştirilmesini istedikleri noktalar; geri bildirim verme, bireysel farklılıkları göz önüne alma ve her öğrenciye eşit davranma olmuştur. Öğrenci görüşlerinden örnekler şunlardır: *Öğretim elemanları konuyu elde olan imkanlar doğrultusunda en iyi ve kalıcı anlatmak için çeşitli ve fazla örnekle anlatıyor (K2). Tek tip anlatım olduğu için bireye özgü anlatım yapılamamaktadır. Geri bildirim daha az alınmakta (K4). Öğretim elemanları her zaman derse vaktinde ve hazırlıklı geldiği için memnunum. Ders dışında bile bir problemimiz olduğunda yardımcı oluyorlar (K7). Uzaktan eğitimin en önemli destek sağlayıcıları hocalardır. Bizlere bu uzaktan eğitimin kolaylıkla geçmesinde yardımcı olmaları gerekir. Kimseye ayırım yapmadan eşit şekilde davranmalılar (K10).*

3.3.4. Tercih Edilen Eğitim Modeli

Öğrencilere salgın bitiminde yüz yüze, uzaktan ve hibrit eğitim modellerinden hangisini tercih edecekleri sorulmuştur. Öğrencilerin büyük çoğunluğu (%76.47, $f = 13$) yüz yüze eğitimi tercih etmektedir. Geri kalan öğrenciler hibrit eğitimin daha uygun olduğunu düşünmektedirler (%23.53, $f = 4$). Yüz yüze eğitimi tercih eden öğrenciler farklı şehirlerde okuma ve sosyalleşmenin önemine vurgu yapmışlardır. *Yüz yüze eğitim çünkü, eğitim daha kaliteli oluyor ve sınıf ortamı olduğu için sosyal anlamda da bilgi alışverişi daha fazla olur (K4). Gelecekteki eğitim bence tabii ki yüz yüze olmalıdır. Çünkü insanlar başka şehre giderek daha çok insan tanıyor ve farklı şehirler görmüş oluyoruz (K11).* Ayrıca derslerin yüz yüze daha kalıcı işlendiğini, uygulamalar yapılabildiğini belirtmişlerdir. *Yüz yüze eğitim çünkü derslikte aldığımız bilgi, hocayla olan iletişim daha kalıcı ve etkilidir (K2). Yüz yüze olan eğitimi tercih ederim. Çünkü ders esnasında verilen bir örnek ya da canlandırılan olaylar zihinde kalıcı olarak yerleşmekte. Yüz yüze eğitimde uygulamalı derslerimizi de gerçekleştirebiliriz (K9).*

Hibrit eğitimi tercih eden öğrenciler ise uzaktan eğitimin de avantajlarından faydalanılarak daha esnek bir öğretim modelinin uygun olacağını düşünmektedirler. Bu gruptaki öğrenciler teorik dersler için uzaktan, uygulamalı dersler için yüz yüze eğitimin kullanılabilceğini belirtmişlerdir. *Bence hibrit eğitim modeli biraz daha ön planda. Hem uygulamalı dersler için yüz yüze hem de teorik dersler içinde uzaktan. İki modeli de içi içe barındırdığı için gerçek anlamda verimli kullanıldığında başarı söz konusu olabilir (K3). Hibrit eğitimi tercih ederim çünkü uzaktan eğitimde birçok ders daha çok anlaşılıyor ve istediğimiz zaman derse girmemiz hem zaman tasarrufu hem ulaşım tasarrufu oluyor. Uygulamalı dersler içinde yüz yüze eğitimin olması şart. O yüzden hibrit eğitimi tercih ederdim (K12).*

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonuçları öğrencilerin COVID-19 salgını boyunca yürütülen uzaktan eğitime yönelik tutumlarının düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. Öğrenciler, yüz yüze eğitimi uzaktan eğitime tercih etmektedir. Uzaktan eğitimde verimin düşük olduğu, bu eğitimin tembelleşmeye sebebiyet verdiği ve sosyalleşmeyi engellediği düşünülmektedir. Ayrıca özellikle uygulamalı derslerin uzaktan eğitimle verilemeyeceği inancı hâkimdir. Küçük bir grubu oluşturmakla birlikte bazı öğrenciler salgın sürecinden sonra daha dinamik olacağını düşündükleri hibrit eğitim modelini tercih etmişlerdir. Bu öğrenciler uygulamalı dersleri yüz yüze; uzaktan eğitime

daha uygun olduğunu düşündükleri teorik dersleri ise çevrimiçi almayı uygun bulmaktadır. Alanyazındaki çalışmalar salgın döneminde yürütülen uzaktan eğitime karşı düşük düzeyde tutum olduğu bulgusunu desteklemektedir. Altuntaş-Yılmaz (2020) Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü öğrencileri, Keskin ve Özer-Kaya (2020) üniversite öğrencileri, Kürtüncü ve Kurt (2020) hemşirelik öğrencileri, Serçemeli ve Kurnaz (2020) muhasebe dersi alan üniversite öğrencileri, Genç ve Gümrükçüoğlu (2020) İlahiyat Fakültesi öğrencileri, Kahraman (2020) temel tasarım dersi alan üniversite öğrencileri, Karatepe, Küçükgençay ve Peker (2020) öğretmen adayları üzerinde Unger ve Meiran (2020) ile Rizun ve Strzelecki (2020) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttükleri çalışmalarda öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik tutum ve görüşlerinin olumlu olmadığı bulgusuna ulaşmışlardır. Aktaş, Büyüктаş, Gülle ve Yıldız (2020) ise spor bilimleri öğrencileri ile yürüttükleri çalışmalarında yukarıdaki araştırmacılardan farklı olarak öğrenci görüşlerini hem salgın dönemi hem de salgın sonrası için değerlendirmiştir. Araştırmacılar, salgın sürecinde öğrencilerin yarısının uzaktan eğitime devam edilmesinden yana olduğunu ancak salgından sonra büyük çoğunluğun yüz yüze eğitimi tercih ettiğini ortaya koymuşlardır. Bu çalışma da öğrencilerin normal şartlara dönüldüğünde yüz yüze eğitimi diğer modellere tercih ettiği bulgusunu desteklemektedir.

Bu çalışmada öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik tutumlarının cinsiyet, sınıf düzeyi, günlük ortalama internete giriş süresi, aile gelir durumu ve sahip olunan teknolojik cihaz sayısı değişkenlerine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçtan hareketle uzaktan eğitimde etkili olan değişkenlerin demografik özelliklerden ziyade uzaktan eğitimin yapısıyla ilgili olduğu yorumu yapılabilir. Bulguları destekler şekilde Altuntaş-Yılmaz (2020) cinsiyete ve sınıf düzeyine göre uzaktan eğitime karşı tutumda anlamlı bir farka rastlamamıştır. Al Salman, Alkathiri ve Bawaneh (2021) uzaktan eğitime yönelik tutumun cinsiyet değişkenine göre farklılaşmadığını saptamıştır. Yalman (2013) ve Işıklı (2017) da salgın öncesi dönemde yükseköğretim düzeyinde yürüttükleri çalışmalarında cinsiyetin uzaktan eğitime karşı tutumda anlamlı bir değişken olmadığı sonucuna varmışlardır.

Araştırmaya katılan öğrencilere göre uzaktan eğitimin avantajları ekonomik avantajlar, esneklik, teknolojiye uyum ve sınavlar alt temaları altında incelenmiştir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu düşük gelir düzeyi belirtmişlerdir. Bu nedenle farklı bir şehirde üniversite öğrenimi görmek yerine nispeten daha az masraflı olduğunu düşündükleri uzaktan eğitimi avantajlı bulmaktadırlar. Zaman ve mekân açısından sınırları kaldırması uzaktan eğitimin avantajlı

bulunan başka bir özelliği olmuştur. Ekonomik sebepler nedeniyle çalışmak zorunda olan öğrenciler ders saati dışında ve istedikleri yerde öğretim materyallerine ulaşabilmektedir. Bu sonuçları destekler şekilde Balıkçioğlu, Çınar-Öz ve Işın (2019) ve Genç ve Gümrükçüoğlu (2020) zamandan ve mekândan bağımsız olma, zaman tasarrufu sağlama ve dersi tekrar dinleme imkânı sağlama özelliklerini uzaktan eğitimin avantajları arasında sıralamışlardır. Uzaktan eğitimin bir başka avantajı bu yöntemle öğrencilerin teknolojiye uyum sağlamalarının kolaylaşmasıdır. Günümüzde teknolojiden kopuk bir hayat sürdürmenin mümkün olamayacağı düşünüldüğünde teknolojiyle ilgili becerilerin geliştirilmesi önemli görülmektedir. Benzer şekilde Altınpulluk (2021) öğretim üyeleriyle yürüttüğü çalışmada uzaktan eğitim süresince hem öğrencilerin hem öğretim üyelerinin teknolojik okuryazarlık bakımından gelişmelerinin avantajlı bir durum olduğu sonucuna varmıştır.

Uzaktan eğitimin dezavantajları teknik faktörler, canlı dersler ve sınavlar temaları altında incelenmiştir. Öğrencilere göre en önemli teknik dezavantajlar; internete erişememe, üniversitenin uzaktan eğitim sisteminde yaşanan ses ve görüntü sıkıntıları ile sistemden atma gibi durumlardır. Teknik problemler öğrencilerin uzaktan eğitim sistemini kullanabilmelerini ve canlı dersleri doğrudan etkilediği için öğrencilerin tutumlarını belirlemede temel kriterlerden birini oluşturmaktadır. Bu sonuçlara paralel şekilde Keskin ve Özer-Kaya (2020), Kürtüncü ve Kurt (2020), Genç ve Gümrükçüoğlu (2020) çalışmalarında uzaktan eğitimin dezavantajları arasında teknik problemlere yer vermişlerdir. İkinci tema olan canlı dersler temasında derslerden istenilen verimin alınmadığı, yüz yüze eğitime kıyasla yüzeysel bir eğitim olduğu vurgulanmaktadır. Bunun nedenleri, konsantrasyon ve öz-disiplin eksikliği, uygulamalı dersler için tecrübe kazanamama, öğretim sürecinde etkili iletişim kurulamaması, öğretim-yöntem ve tekniklerinin ve derse katılımın sınırlı olması olarak özetlenebilir. Bu sonuçlara paralel olarak uzaktan eğitim sürecinde, Keskin ve Özer-Kaya (2020) ve Serçemeli ve Kurnaz (2020) iletişim eksikliği ve öğrenilenlerin çabuk unutulması, Kürtüncü ve Kurt (2020) derslerin verimsiz olması ve uygulama derslerinin yetersizliği, Genç ve Gümrükçüoğlu (2020) derslere aktif katılım sağlanamaması, derslerden istenilen verimin alınamaması ve öğrenci-öğretmen, öğrenci-öğrenci etkileşiminin zayıf kalması gibi dezavantajların yaşandığı sonuçlarına ulaşmışlardır.

Araştırma sonuçlarına göre uzaktan yapılan sınavlarla ya da verilen ödevlerle ilgili iki farklı görüş bulunmaktadır. Bazı öğrenciler sınavları yüz yüze olanlara kıyasla kolay buldukları için

bu sınavların avantajlı olduğunu düşünmektedir. Diğer öğrenciler ise hakkaniyetli bir ölçme değerlendirme yapılamadığını, bilen ve bilmeyeni ayırma noktasında sıkıntılar yaşandığını düşündükleri için uzaktan eğitim sınavlarını dezavantajlı bulmaktadır. Uzaktan eğitimde yapılan sınavlarda adaleti sağlamak yüz yüze yapılan sınavlara göre zor olduğundan öğrencilerin etik kaygılar yaşamalarının olağan olduğu düşünülmektedir. Genç ve Gümrükçüoğlu (2020), bu bulguları destekler şekilde salgın sürecinde sağlıklı bir ölçme ve değerlendirmenin yapılamadığı, çevrimiçi sınavların güvenliği konusunda sıkıntılar yaşandığı bulgusuna ulaşmışlardır. Aktaş, Büyüктаş, Gülle ve Yıldız (2020) da çevrimiçi sınavların ya da ödevlerin öğrenci yetkinliğini arttırmadığını belirtmişlerdir.

Salgın süresince verilen uzaktan eğitimde öğretim elemanlarının rolüyle ilgili öğrenci görüşleri genel anlamda olumludur. Öğretim elemanlarının koşullar göz önünde bulundurulduğunda gerekli eforu sergiledikleri düşünülmektedir. Aksaklık yaşanan noktalar geri bildirim alamama ve bireysel farklılıklara göre ders işlenememesi olmuştur. Ayrıca öğrenciler öğretim elemanlarının tüm öğrencilere eşit davranması gerektiğini belirtmişlerdir. Uzaktan eğitim sürecinde öğretim elemanları ile öğrenci iletişimi uzaktan sağlandığı için öğretim elemanları derslerinin olduğu tüm öğrencilere birebir yetişmekte güçlük yaşıyor olabilirler ve bu durum sayıca az olmakla birlikte bazı öğrenciler için eşit davranılmadığı hissi yaratmış olabilir. Aktaş, Büyüктаş, Gülle ve Yıldız (2020) çalışmalarında bu araştırmayı destekler şekilde öğrencilerin çoğunun öğretim elemanları tarafından yeterince bilgilendirildiklerini düşündüklerini vurgulamışlardır. Karatepe, Küçükgençay ve Peker (2020) ise öğrencilerle öğretim elemanları arasında iletişimle ilgili problemler yaşanabildiğini belirtmişlerdir.

Araştırma sonuçlarına göre öğrenciler uzaktan eğitime karşı yeterli düzeyde olumlu tutuma sahip değildir. Araştırmalar ilerleyen dönemlerde uzaktan eğitime daha sık başvurulacağı öngörüsüne (Yamamoto ve Altun, 2020) sahip olduğu için öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik tutumlarını olumlu seviyeye getirecek önlemler alınması önemli görülmektedir. Bunu yapabilmek için öğrencilerin dile getirdikleri sistem sıkıntılarının ve teknik problemlerin giderilmesi ve uzaktan eğitim sistemlerinin geliştirilmesi önerilmektedir. Ülke çapında öğrencilerin uzaktan eğitimde kullanabilmeleri için belirli düzeyde internet erişimi sağlanmaktadır (Yükseköğretim Kurulu, 2020c). Bu uygulamanın da geliştirilerek devam edilmesi önerilmektedir. Öğrenci görüşleri doğrultusunda sosyal gelişim, iletişim becerileri ve kültürel gelişim için yüz yüze eğitimden yararlanmak etkilidir. Bu nedenle salgın dönemi sona

erdikten sonra yüz yüze eğitimle birlikte özellikle teorik derslerde uzaktan eğitimden faydalanılması böylelikle öğrencilerin uzaktan eğitime alışkanlık kazanmaları faydalı olabilir.

5. KAYNAKÇA

- [1]. Ak, Ş., Gökdaş, İ., Öksüz, C. ve Torun, F. (2021). Uzaktan eğitimde eğitimcilerin eğitimi: Uzaktan eğitime yönelik öz yeterlik ve yarar algısına etkisi. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, AUAd, 7(1), 24-44.*
- [2]. Aktaş, Ö., Büyüktaş, B., Gülle, M. ve Yıldız, M. (2020). COVID-19 virüsünden kaynaklanan izolasyon günlerinde spor bilimleri öğrencilerinin uzaktan eğitime karşı tutumları. *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 1(1), 1-9.*
- [3]. Al Salman, S., Alkathiri, M., and Bawaneh, A. K. (2021) School off, learning on: Identification of preference and challenges among school students towards distance learning during COVID19 outbreak. *International Journal of Lifelong Education, 40(1), 53-71, Doi: 10.1080/02601370.2021.1874554*
- [4]. Altınpulluk, H. (2021). Türkiye'deki öğretim üyelerinin COVID-19 küresel salgın sürecindeki uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 41(1), 53-89.*
- [5]. Altuntaş-Yılmaz, N. (2020). Yükseköğretim kurumlarında covid-19 pandemisi sürecinde uygulanan uzaktan eğitim durumu hakkında öğrencilerin tutumlarının araştırılması: Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü örneği. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 3(1), 15-20.*
- [6]. Arat, T. ve Bakan, Ö. (2014). Uzaktan eğitim ve uygulamaları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 14(1), 363-374.*
- [7]. Bakioğlu, B. ve Çevik, M. (2020). COVID-19 pandemisi sürecinde fen bilimleri öğretmenlerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri. *Turkish Studies, 15(4), 109-129. Doi: 10.7827/TurkishStudies.43502*
- [8]. Balıkçioğlu, N., Çınar-Öz, D. ve Işın, N. N. (2019). Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim derslerindeki memnuniyet araştırması: Aşık Veysel Meslek Yüksekokulu örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 20(1), 462-473.*
- [9]. Başar, M., Arslan, S., Günsel, E. ve Akpınar, M. (2019). Öğretmen adaylarının uzaktan eğitim algısı. *Journal of Multidisciplinary Studies in Education, 3(2), 14-22.*
- [10]. Bayam, Y. ve Aksoy, M. S. (2002). Türkiye'de uzaktan eğitim ve Sakarya Üniversitesi uygulaması. *SAU Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 6(1), 169-175.*
- [11]. Bayram, M., Peker, A., Aka, S. ve Vural, M. (2019). Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim dersine karşı tutumlarının incelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 4(3), 330-345. Doi: 10.31680/gaunjss.586113*

- [12]. Bolliger, D. U., and İnan, F. A. (2012). Development and validation of the online student connectedness survey (OSCS). *The International Review of Research in Open and Distance Learning*, 13(3), 41-65.
- [13]. Bozkurt, A. (2017). Türkiye’de uzaktan eğitimin dünü, bugünü ve yarını. *AUAd*, 3(2), 85-124.
- [14]. Cabı, E. ve Ersoy, H. (2017). Yükseköğretimde uzaktan eğitim uygulamalarının incelenmesi: Türkiye örneği. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 7(3), 419-429. Doi: 10.5961/jhes.2017.219
- [15]. Can, E. (2020). Coronavirüs (COVID-19) pandemisi ve pedagojik yansımaları: Türkiye’de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları. *AUAd*, 6(2), 11-53.
- [16]. Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative and mixed methods approaches*. Washington DC: Sage.
- [17]. Doğan Haber Ajansı. (2020). YÖK Başkanı açıkladı, uzaktan öğretim yaygınlaşıyor. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/yok-baskani-acikladi-uzaktan-ogretim-yayginlasiyor-489831.html> adresinden erişilmiştir.
- [18]. Genç, M. F. ve Gümrükçüoğlu, S. (2020). Koronavirüs (COVID-19) sürecinde ilâhiyat fakültesi öğrencilerinin uzaktan eğitime bakışları. *Turkish Studies*, 15(4), 403-422. Doi: 10.7827/TurkishStudies.43798
- [19]. Gossenheimer, A. N., Bem, T., Carneiro, M. L. F., and Castro, M. S. (2017). Impact of distance education on academic performance in a pharmaceutical care course. *PLoS ONE*, 12(4), 1-11. Doi: 10.1371/journal.pone.0175117
- [20]. Gök, T. (2015). The evaluations of the college students’ perceptions on distance education from the point of the technical and educational factors. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 16(2), 84-93.
- [21]. Gökmen, Ö. F., Duman, İ. ve Horzum, M. B. (2016). Uzaktan eğitimde kuramlar, değişimler ve yeni yönelimler. *AUAd*, 2(3), 29-51.
- [22]. Guba, E. G., and Lincoln, Y. S. (1982). Epistemological and methodological bases of naturalistic inquiry. *Educational Communication and Technology*, 30(4), 233-252.
- [23]. Işıklı, E. (2017). Buharkent Meslek Yüksekokulu’nda örgün öğretim programındaki öğrencilerin “5i” uzaktan öğretim derslerine karşı tutumları. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 7(2), 94-101.
- [24]. Junior, F. A. C., Botelho, E. A., Rego, M. C. B., Faiad, C., and Ramos, W. M. (2019). Attitudes towards online learning: What do Brazilian students think about? *Turkish Online Journal of Distance Education*, 20(4), 117-134. Doi: 10.17718/tojde.640545

- [25]. Kahraman, M. E. (2020). COVID-19 salgınının uygulamalı derslere etkisi ve bu derslerin uzaktan eğitimle yürütülmesi: Temel tasarım dersi örneği. *Medeniyet Sanat Dergisi*, 6(1), 44-56. Doi:10.46641/medeniyetsanat.741737
- [26]. Kandemir, O. (2014). Türkiye’de yükseköğretim düzeyinde uzaktan eğitim uygulamaları: eğitimde fırsat eşitliği ve ekonomik kalkınma. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(5), 1155-1176.
- [27]. Karakuş, N., Ucuzsatar, N., Karacaoğlu, M. Ö., Esendemir, N. ve Bayraktar, D. (2020). Türkçe öğretmeni adaylarının uzaktan eğitime yönelik görüşleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 19, 220-241. Doi: 10.29000/rumelide.752297.
- [28]. Karatepe, F., Küçükgençay, N. ve Peker, B. (2020). Öğretmen adayları senkron uzaktan eğitime nasıl bakıyor? Bir anket çalışması. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(53), 1262-1274.
- [29]. Kaysi, F. ve Aydemir, E. (2017). Uzaktan eğitim süreçlerindeki etkileşim boyutlarının değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(11), 778-790.
- [30]. Keskin, M. ve Özer-Kaya, D. (2020). COVID-19 sürecinde öğrencilerin web tabanlı uzaktan eğitime yönelik geri bildirimlerinin değerlendirilmesi. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 59-67.
- [31]. Kırık, A. M. (2016). Uzaktan eğitimin tarihsel gelişimi ve Türkiye’deki durumu. *Marmara İletişim Dergisi*, 21, 73-94. Doi: 10.17829/midr.20142110299
- [32]. Kışla, T. (2016). Uzaktan eğitime yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, 17(1), 258-271.
- [33]. Kürtüncü, M. ve Kurt, A. (2020). COVID-19 pandemisi döneminde hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitim konusunda yaşadıkları sorunlar. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 66-77.
- [34]. Miles, M. B., and Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- [35]. Neronia, J., Meijsa, C., Gijsselaersa, H. J. M., Kirschnera, P. A., and Groota, R. H.M. (2019). Learning strategies and academic performance in distance education. *Learning and Individual Differences*, 73(1),1-7.
- [36]. Özbay, Ö. (2015). Dünyada ve Türkiye’de uzaktan eğitimin güncel durumu. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(5), 376-394.
- [37]. Paydar, S. ve Doğan, A. (2019). Öğretmen adaylarının açık ve uzaktan öğrenme ortamlarına yönelik görüşleri. *Eğitim ve Teknoloji*, 1(2), 154-162.

- [38]. Rizun, M., and Strzelecki, A. (2020). Students' acceptance of the COVID-19 impact on shifting higher education to distance learning in Poland. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17. Doi:10.3390/ijerph17186468
- [39]. Serçemeli, M. ve Kurnaz, E. (2020). COVID-19 pandemi döneminde öğrencilerin uzaktan eğitim ve uzaktan muhasebe eğitimine yönelik bakış açıları üzerine bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 40-53.
- [40]. Sezgin, S. ve Fırat, M. (2020). COVID-19 pandemisinde uzaktan eğitime geçiş ve dijital uçurum tehlikesi. *AUAd*, 6(4), 37-54.
- [41]. UNESCO. (2020). *COVID-19 Education Response Education Sector* (Issue Notes. No: 7.1). <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373275> adresinden erişilmiştir.
- [42]. Unger, S., and Meiran, W. R. (2020). Student attitudes towards online education during the COVID-19 viral outbreak of 2020: Distance learning in a time of social distance. *International Journal of Technology in Education and Science (IJTES)*, 4(4), 256-266.
- [43]. Yalman, M. (2013). Eğitim Fakültesi öğrencilerinin bilgisayar destekli uzaktan eğitim sistemi (moodle) memnuniyet düzeyleri. *Turkish Studies*, 8(8), 1395-1406.
- [44]. Yamamoto, G. T. ve Altun, D. (2020). Coronavirüs ve çevrimiçi (online) eğitimin önlenemeyen yükselişi. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 25-34.
- [45]. Waits, T., and Lewis, L. (2003). *Distance education at degree-granting postsecondary institutions: 2000-2001*(NCES 2003-017). Washington, DC: U.S. Department of Education, National Center for Education Statistics.
- [46]. World Health Organization. (2020). WHO Timeline-COVID-19. <https://www.who.int/news/item/27-04-2020-who-timeline---covid-19> adresinden erişilmiştir.
- [47]. Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- [48]. Yıldız, E. (2020). Çevrimiçi öğrenme ortamlarında uzaktan eğitim öğrencilerinin topluluk hissine etki eden faktörlerin incelenmesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 180-205. Doi:10.14689/issn.2148-2624.1.8c.1s.9m
- [49]. Yükseköğretim Kurulu. (2020a). Koronavirüs (COVID-19) bilgilendirme notu: 1. https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/coronavirus_bilgilendirme_1.aspx adresinden erişilmiştir.
- [50]. Yükseköğretim Kurulu. (2020b). Basın açıklaması. <https://covid19.yok.gov.tr/Documents/alinan-kararlar/03-uzaktan-egitime-iliskin-alinan-karar.pdf> adresinden erişilmiştir.

- [51]. Yükseköğretim Kurulu. (2020c). Üniversite öğrencilerine ücretsiz 6 GB'lık "uzaktan eğitime destek" kotası. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/ogrencilere-egitime-destek-kotasi.aspx> adresinden erişilmiştir.